

Тетяна Грушева

Діяльність сучасних українських протестантів у позацерковному просторі

Tetyana Crusheva

Activity of modern Protestants in Ukraine in out-cultic practices

In the article the directions out-cultic practices and reaction to the social and political processes of Protestants in modern Ukraine is considered. The position of the Church of the Revolution of Dignity and the events in the East of Ukraine (2014-2015) is analyze.

Keywords: late Protestant, out-cultic practices, dialogue between the churches, civil society, Revolution of Dignity

Досліджуються напрямки позакультової практики та реакції на суспільно-політичні процеси протестантів у сучасній Україні. Розглядається позиція церков щодо Революції Гідності та подій на Сході України (2014-2015).

Ключові слова: пізній протестантизм, позакультова практика, міжцерковний діалог, громадянське суспільство, Революція Гідності

Сучасні мас-медіа, характеризуючи протестантські громади радянських часів, іноді використовують характеристику «маргінальна субкультура». Дозволимо собі наполягати на терміні «катакомбна культура» для життя радянських віруючих-протестантів із усіма притаманними особливостями. Серед них і неможливість впливати на соціальні процеси, проводити позацерковну діяльність. Напевно, культові, етичні відмінності та опозиція суспільній «моралі без моралі», призвели до формування субкультурного утворення за релігійним принципом. Нові можливості вільного сповідання призвели до сплеску активності та навіть Ренесансу українського протестантизму. Крок за кроком, долаючи ворожість суспільства, віруючі за роки незалежності країни пройшли шлях від легалізації громад до потужного і впливового руху, органічного у духовному просторі України.

Узагальнюючий рівень дослідження особливостей соціального вчення протестантів, філантропічної діяльності ЄХБ (Євангельських християн-баптистів), ХВС (Християн віри євангельської) та АСД (Ад-

вентистів сьомого дня), інтерпретації державно-церковних та суспільно-політичних відносин, їх етичні концепції наглядно демонструють праці В. Бондаренка, В. Єленського, А. Колодного, Л. Филипович, П. Яроцького, М. Мокієнка, Ю. Решетнікова, С. Саннікова.

Метою даної статті є вивчення напрямків позацерковної практики пострадянського українського протестантизму, у центрі якої знаходиться сучасна соціальна етика з очевидною просуспільною орієнтацією. Шляхи реалізації віруючими цієї концепції простежимо через тональність проповідей, зміст літератури релігійного характеру та Статуту громад. Саме тут розтлумачуються найбільш актуальні відповіді стосовно трансформації християнської етики у конкретні дії та поведінку віруючих щодо необхідності корекції сучасного світу.

Соціальні концепції протестантів при всіх їх розбіжностях мають загальний знаменник. По-перше, у тлумаченні взаємин Церкви і нації проповідники наголошують на ідентифікації з українською культурною традицією. На відміну від космополітизму радянських протестантів сучасні послідовники Реформації в Україні підтримали національну ідею. Виразного етноспецифічного забарвлення набуває діяльність Адвентистів сьомого дня та Союзу Християн віри євангельської України, хоча, за твердженням протестантів, вони не мають наміру перетворювати мову богослужіння та інші проблеми національної ідентифікації на роз'єднуючий чинник¹. Дедалі більше друкованої преси, телепередач релігійного змісту виходить й українською мовою. Національною мовою виголошуються проповіді. У мас-медіа обговорили конференцію «Біблійна модель патріотизму», що у 2015 р. пройшла у Тернополі на ініціативу Тернопільського місіонерського інституту ХВС. Мета її – розвиток країни з біблійним світоглядом в усіх сферах життя суспільства. Зазначимо, що при вирішенні взаємин Церкви і нації з боку українських протестантів жодного разу не пролунали заклики, принижуючі гідність неукраїнських національностей або нетерпимість до іншої віри. Отже, відчуття соціальної відповідальності для них не є вторинним.

По-друге, питання взаємовпливу Церкви й політики. Сучасним українським протестантам не властивий політичний нейтралітет; віруючі включені у суспільно-політичні процеси та національні проблеми, допускаючи «мирську» активність віруючих. Доказом є протестантська комунікація в країні, яка націлює віруючих на повноцінне сприйнят-

тя різних сфер буття. Політична кар'єра О. Турчинова яскраво демонструє відмову протестантів від невтручання у політику. До того ж активність віруючих різних конфесій у цій сфері набирає обертів. Прикладом може служити балотування до обласної, районних та міських рад у Дніпропетровській області на місцевих виборах 2015 р., де участь у виборах брали 10 священнослужителів, серед них і протестантський пастор. Реакція на політичні події з боку громад є чітко сформульованою і такою, що репрезентує миролюбну позицію віруючих. Так, звернення керівника громади АСД з приводу терактів у Франції, оприлюднених у листопаді 2015 р., де було засуджено прояв ненависті до представників інших релігій чи конфесій, а також вбивства і тероризм².

По-третє, сферами співпраці Церкви й держави у нинішній історичний період визначено миротворство; поширення християнської моралі у суспільстві; діалог з органами державної влади; діяльність з охорони довкілля.

По-четверте, економічна діяльність, що спрямована на користь Церкви, держави й суспільства. Як твердять протестанти, старанна праця в умовах ринкової економіки має привести до матеріального збагачення.

По-п'яте, у відношенні до світської науки, освіти та культури, як і в християнстві в цілому, відбувається деміфологізація природи, не заперечуються досягнення, якщо вони знаходяться у загальноприйнятій моральній площині. Відбуваються спроби розглянути духовні події ширше – з історичного контексту. Так, у 2011 р. Рада євангельських протестантських церков Дніпропетровської області провела у Дніпропетровську круглий стіл на тему «Пересопницьке Євангеліє: історичний, літературний та культурно-духовний аспект», за результатами якого були зроблені Звернення до Президента, Кабінету Міністрів, Верховної Ради України та Міністерства освіти і науки України, де наголошено на необхідності розвитку України на спільних цінностях, виховання у учнів поваги до свободи совісті, релігійних та світоглядних переконань, що формує здатність до співжиття у полікультурному і поліконфесійному українському суспільстві³. Таким чином, християнська етика беззмінно залишається домінуючою при вирішенні питань світської науки, освіти та культури.

По-шосте, аналізуючи соціальну позицію протестантів, наведемо приклад їх соціального служіння, що формує окремий напрямок діяльності спільноти у позацерковному просторі – філантропічний. У пере-

важній більшості зареєстрованих Статутів українських протестантських церков міститься пункт про заснування добродійних закладів (притулки, інтернати, лікарні), опікунство дитячими будинками, будинками для літніх людей, робота серед в'язнів, наркоманів тощо у порядку, визначеному чинним законодавством. У реальному житті реалізація проєктів щодо милосердя та благодійності більш різнопланова. Так, декілька років поспіль діє проєкт «Допомога на колесах» в Одесі: з переобладнаного автобуса волонтери роздають безхатченкам гарячі обіди та надають потребуєчим безпритульним невідкладну медичну допомогу. За три роки було обслужено майже 5 тисяч осіб. Серед волонтерів є протестанти, римо-католики, греко-католики і православні. Взаємини в своєму середовищі вони схарактеризували наступним чином: «Протестанти і католики, ми дуже дружимо, любимо і поважаємо один одного. Наш колектив – це велика дружня родина»⁴. Такий приклад спільного проєкту в середовищі українських церков у сьогоднішніх реаліях є типовим, чим демонструється відкритість релігійних спільнот одна до одної та відсутність ворожості або напруженості у стосунках. Ще один приклад – проєкт АСД «Сильне покоління», що був започаткований у 2014 р. Основні напрямки діяльності: соціальний, робота з дітьми та молоддю, благоустрій міст. У рамках цього проєкту адвентисти прибрали десять міст на Херсонщині. Проєкт ХВС «Чисте серце – чисте місце» (під таким гаслом молодь провела кампанію по прибиранню сміття) мав за мету: на практиці показати християнській молоді свою віру, адже «віра без діла мертва»⁶.

Включення у суспільний процес демонструє розуміння протестантами сучасних «соціальних хвороб» і бажання впливати на процес лікування. Наприклад, протестантська Церква Повного Євангелія «Слово віри» створила низку громадських об'єднань (рухів): «Родинне коло», «Інформаційне світло», «Золота осінь» тощо, які ставлять метою діяльності задоволення та захист соціальних, економічних, творчих, правових, культурних, духовних інтересів своїх членів, людей похилого віку, інвалідів та інших незахищених верств населення, сприяння самореалізації, оздоровленню та пропаганді здорового способу життя, профілактична діяльність з метою відновлення сімейних цінностей; зберігання та розповсюдженню інформації, що приносить користь суспільству, сприяє налагодженню міжнаціонального, міжконфесійного, міжрасово-

го, міжвікового та ін. розуміння; протистояння поширенню інформації, що розпалює будь-яку ворожнечу та сприяє розкладу моральних засад суспільства. Діє молодіжна спілка цієї ж церкви («Нове життя») по боротьбі з наркоманією та алкоголізмом⁷.

До цього ж варто додати коментарі лідерів громад щодо необхідності корекції моралі у суспільстві. Типовими є окремі і спільні заяви церков різних конфесій з приводу засудження легалізації азартних ігор⁸. Важливими для віруючих є відповіді на актуальні у суспільстві питання «Корупція і Церква», «Хабар з точки зору Біблії»⁹.

Отже, соціально-етична позиція протестантів актуалізує глобальні проблеми людства в цілому і національні – зокрема. Піклування про воїнів, їхня духовно-моральна підтримка – краще за всі гасла демонструє глибокий патріотизм українських церков. Під час подій останніх років, що пов'язані з Революцією Гідності та війсьним протистоянням на Сході нашої країни, протестанти як гідні громадяни продемонстрували можливість самоорганізації щодо захисту держави. Характеристика суспільних поглядів сучасних протестантів визначається наступними тезами: усвідомлення необхідності допомоги для безпеки країни, підтримка вектора на євроінтеграцію та демократичні принципи.

Духовні лідери українських церков неодноразово підкреслювали, що вони залишаються з народом. Яскравий приклад Звернення 1 березня 2014 р., яке підписали: Патріарх Філарет (Предстоятель УПЦ (КП)), Верховний архієпископ Святослав (Отець і глава УГКЦ), М. Паночко (старший єпископ Церкви ХВС України), В. Нестерук (голова Всеукраїнського Союзу об'єднань ЄХБ), В. Алексеєнко (Президент Української Уніонної Конференції Церкви АСД), В. Горпинчук (єпископ Української Лютеранської Церкви), Л. Падун (старший єпископ Української Християнської Євангельської Церкви), Я. Дов Блаїх (головний рабин м. Києва та України Об'єднання юдейських релігійних організацій України). У зверненні сказано: «Ми закликаємо владу Росії схаменутися і зупинити агресію проти України, негайно вивести свої війська з української землі. Вся відповідальність перед Богом і перед людством за непоправні наслідки подальшої ескалації насильства повністю лягає на керівників Росії. [...] Твердо знаємо: Бог не в силі, а в правді. Правда – на боці українського народу, тому ми переможемо. Нехай Господь береже всіх нас!»¹⁰.

Українські церкви стали на захист національних інтересів. ХВС найбільш активні у вирішенні нагальних потреб. «Сьогодні наша країна привалена, наче бетонною плитою, величезним тягарем війни. Щось робить Президент, щось впроваджує Кабмін та Парламент, – кожен у міру своїх здібностей та сил. Народ, впавши у відчай, волає про допомогу, але тягар не стає легшим. Можливо тому, що надто багато ще тих, хто відмежувався, сподіваючись якось перечекати за міцними стінами свого дому невтихаючу бурю; немало тих, хто, осліплений диявольською пропагандою, ніяк не може прозріти; тих, хто, будучи віруючим, вважає, що земні справи його вже не стосуються»¹¹. Ці слова віруючої людини є як ніколи актуальними і можуть слугувати заклик до активної підтримки держави. Щодо допомоги військовим у зоні АТО, наведемо тільки частину з боку п'ятдесятництва: віряни ЦХВС зі США передали Головному клінічному госпіталю України обладнання на 800 тисяч доларів у Міжнародний день волонтерів – 5 грудня 2015 р.¹², п'ятдесятники-діаспорці зібрали допомогу для українських бійців: черговий контейнер з медичними засобами для проведення операцій та реанімаційних заходів¹³, пастори, що представляють Асамблею Божу Франції, відвідали зону АТО у квітні 2015 р., громади ХВС придбали позашляховик для проповідування та благодійності у зоні АТО. П'ятдесятники постійно обговорюють з Міноборони співпрацю у капеланському служінні. Про свої враження від такого служіння розповів капелан В. Бевз: «Солдати думали, що ми їх закидаємо цитатами з Біблії, а ми почали просто з ними жити. В основному ми працюємо з військовослужбовцями, але у Волновасі спілкувалися й із цивільними. Ми у військовій формі з шевронами батальйону військових капеланів. Цивільні запитують – переконуємо їх на користь України, а також потішаємо духовно, тому що вони дуже налякані»¹⁴.

Інші церкви не залишилися байдужими: відпочинок та оздоровлення воїнів АТО організували віруючі Союзу Вільних Церков ХСВ України¹⁵; адвентисти обговорили плани соціального служіння для переселенців, дітей та потребуючих тощо.

Щодо участі протестантів у збройних конфліктах, то в цьому питанні віруючі, як правило, залишаються на пацифістських позиціях, хоча питання вирішується завжди індивідуально. У підтвердження цього наведемо коментар пастора, дослідника історії та богослов'я євангельсько-

баптистського братства С. Саннікова у площині «Війна і миротворчість. Участь християн у збройних конфліктах», де він наголосив: «Тут не можна заховатися за помісну церкву, за братерство, за Союз, – необхідно кожному особисто дати собі відповідь і прийти до чіткої позиції у цьому питанні. Немає правильної відповіді – є особиста відповідь»¹⁷. Харизматичні громади вирішують це питання типово: члени Церкви вважають службу в Українській армії важливою, але зберігають за собою право альтернативної служби згідно з Законом про заміну виконання одного обов'язку іншим за мотивами релігійних переконань та власним вибором¹⁸.

Молитви, як колективні, так і в окремих громадах, щодо миру в країні лунають постійно. Представники Церкви ХВС організували навіть безперервну 8-денну молитву за Україну¹⁹. Як розуміють зміст такої молитви самі віруючі, на наш погляд, виражать їхні слова: «Нам, євангельським християнам, треба частіше використовувати слово «МИ» щодо нашого народу... Щоб ефективно молитися за Україну, треба її любити»²⁰.

Під час подій на Майдані та воєнним протистоянням на Сході країни висловлювалась думка про появу справжнього екуменізму в дії. На наш погляд, спільні проекти церков не стали несподіванкою. Цьому сприяла духовна традиція України з її міжцерковною толерантністю та передувала активізація харизматів з перших років незалежності країни. Саме вони за одне із завдань ставили співпрацю з багатьма християнськими громадами у всьому світі, незалежно від деномінаційної приналежності²¹. Хоча таку співпрацю не можна називати злиттям, чистота свого вчення залишається важливою для віруючих. Так, представники ЄХБ слідує статутним настановам та «не дотримуються організованого злиття різних віросповідань в єдину всесвітню церкву і тому не беруть участі ні в яких екуменічних і їм подібних рухах» приналежності²². Таким чином, налагоджений міжконфесійний діалог – реальність сучасної України. Припустимо, що в сумі з актуалізацією екуменічного руху це призвело до формування феномену українського християнства з його віротерпимістю і відкритістю до різних релігійних утворень.

Аналізуючи діяльність протестантів у сучасній Україні, можемо зробити висновок про актуалізацію християнської моралі у сучасній соціокультурній реальності та вагомому протестантському чиннику як її складової. Сьогодні протестантські церкви знаходяться, з одного боку, в умовах нової парадигми, що змушує їх робити нові кроки у бік модер-

нізації, а з іншого – змістовною основою соціального вчення безкомпромісно залишається біблійна етична концепція.

- ¹ Рибачук М. «Свої» і «чужі» у храмі (Релігійний фактор міжетнічних відносин в Україні) // Віче – 1996 – № 2. – С. 136-145. С. 144.
- ² Звернення керівника Адвентистської церкви в Україні з приводу терактів у Франції // Офіційний сайт АСД. Українська уніонна конференція. 14/11/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.adventist.org.ua/news_france_nosov.html.
- ³ Рада євангельських протестантських церков Дніпропетровської області провела круглий стіл на тему Пересопницького Євангелія / Благовісник – 2011. – №3. – С.40-42.
- ⁴ Католики і протестанти Одеси разом допомагають бездомним / сайт парафії Преображення Господнього УГКЦ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://preobrazhennja.org.ua/content/katolyky-i-protestanty-odesy-razom-dopomagayut-bezdomnym>.
- ⁵ Десять міст на Херсонщині відчули вплив «Сильного покоління» / Офіційний сайт АСД. Українська уніонна конференція [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.adventist.org.ua/news_ten_cities.html.
- ⁶ Молодь спробувала бути місіонерами / Дніпропетровське обласне об'єднання Церков ХВС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dnepr-chve.org.ua/index.php/viddily/misionerstvo>.
- ⁷ Про Церкву «Слово віри» [Офіційний сайт Протестантської Церкви Повного Євангелія «Слово віри»]. – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/slovo7654654/home>.
- ⁸ Уряд має дослухатися до засудження легалізації азартних ігор з боку церков різних конфесій – заява Євангельських християн-баптистів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/religion_and_society/61949.
- ⁹ Мартинюк В. Корупція і Церква // Благовісник. – 2015. – № 2. – С. 16, 18.
- ¹⁰ Звернення Українських Церков і релігійних організацій з приводу іноземної агресії // Благовісник – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.blag.org.ua/arhiv_novyn_hve/2014/03_zvernennya.html.
- ¹¹ Котовський В. Важкий тягар війни // Благовісник. – 2015. – № 2. – С. 21.
- ¹² Офіційний сайт Церкви ХВС. Новини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chve.org.ua/news/union/1149-gospital5122015>.
- ¹³ Там само. – Режим доступу: <http://www.chve.org.ua/news/union/1057-ternopil-dnipropetrovsk-med>.
- ¹⁴ Капеланство: на передовій духовної війни // Благовісник. – 2015. – № 1. – С. 26-30.

- ¹⁵ Благодійність СВЦХСВУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zhitomir.ufcu.com.ua/index.php?id=109>.
- ¹⁶ Українська уніонна конференція: На річній нараді українські Адвентисти аналізували досвід Церкви й підкреслили важливість соціального служіння [Офіційний сайт АСД]. Режим доступу: http://www.adventist.org.ua/news_kiev_sovet.html.
- ¹⁷ Церква в умовах війни [Офіційний сайт ВСЦ ЄХБ]. – Режим доступу: http://ecbua.info/index.php?option=com_content&view=article&id=3263:czerkva-v-umovax-vjni&catid=13:s-&Itemid=53&lang=ua
- ¹⁸ Статут релігійної християнської громади віри євангельської «Джерело життя» // Державний архів Запорізької області (далі – ДАЗО). – Ф. 1335. – Оп. 26. – Спр. 58. – Арк. 75.
- ¹⁹ Євангельські християни організували 8-денний молитовний ланцюг за мир в Україні. Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/all_news/protestants/christians_of_evangelical_faith/60554.
- ²⁰ Лукасик Я. Сім принципів молитви за країну // Благовісник. – 2015. – № 1. – С. 50-52.
- ²¹ Статут релігійної християнської громади віри євангельської «Джерело життя» // ДАЗО. – Ф.1335. – Оп.26. – Спр.58. – Арк 75.
- ²² Статут громади ЄХБ // ДАЗО. – Ф.1335. – Оп.26. – Спр.59. – Арк. 196.